

สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๑

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลริวิวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า(หม่อมเจ้าภูษงค์)

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

ภูมิลำเนาเดิม	พระโอรสในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้นสาม กรมขุนเจริญผลพูลสวัสดิ์ กับหม่อมปุ่น ชมพูนุท
วันประสูติ	วันศุกร์ แรม ๗ ค่ำ เดือนอ้าย ปีมะแม เอกศก จ.ศ. ๑๒๒๑ ตรงกับวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๐๒ ในรัชกาลที่ ๔
วันสถาปนา	วันเสาร์ แรม ๒ ค่ำ เดือน ๕ ปีระกา ตรีศก จ.ศ. ๑๒๘๓ ตรงกับวันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ ในรัชกาลที่ ๖
วันสิ้นพระชนม์	วันพุธ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๕ ปีฉลู นพศก จ.ศ. ๑๒๕๕ ตรงกับวันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ ในรัชกาลที่ ๘
พระชนมายุ	๗๘ พรรษา
ทรงดำรงตำแหน่ง	
สมเด็จพระสังฆราช	๑๖ ปี ๕ วัน

พระประวัติเบื้องต้น

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลริวิวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงมีพระนามเดิมว่า หม่อมเจ้าภูษงค์ ทรงเป็นพระโอรสในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้นสาม กรมขุนเจริญผลพูลสวัสดิ์ และหม่อมปุ่น ชมพูนุท ประสูติเมื่อวันศุกร์ แรม ๗ ค่ำ เดือนอ้าย ปีมะแม เอกศก จ.ศ. ๑๒๒๑ ตรงกับวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๐๒ เมื่อทรงพระเยาว์ ได้ทรงศึกษาอักษรสมัยไทย ในสำนักเจ้าจอมมารดาสมุทธีผู้เป็นย่า พ.ศ. ๒๔๑๔ เมื่อพระชนมายุ ๑๒ พรรษา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดให้ไปศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนแรฟฟัล ณ เมืองสิงคโปร์ พร้อมกับหม่อมเจ้าองค์อื่น ๆ อีกราว ๒๐ องค์ ทรงศึกษาอยู่ ๕ เดือน เมื่อทางกรุงเทพฯ ได้มีการเปิดโรงเรียนภาษาอังกฤษสำหรับเจ้านายขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๕ จึงโปรดให้เสด็จกลับมาศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ

ทรงผนวช

พ.ศ. ๒๔๑๖ เมื่อพระชนมายุ ๑๔ พรรษา ทรงผนวชเป็นสามเณร ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยมีสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ เมื่อครั้งทรงเป็นกรมหมื่นบวรรั้งสิสุริยพันธุ์ ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ และพระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร เมื่อครั้งยังทรงเป็นหม่อมเจ้าพระราชกษัตริย์

เป็นพระอาจารย์ เมื่อทรงผนวชแล้วได้เสด็จมาประทับอยู่ที่วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ทรงเล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่อมาจนถึงพระชนมายุครบ ๒๐ พรรษา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ จึงทรงผนวชเป็นพระภิกษุ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยมีสมเด็จพระวันรัตน์ (ทับ พุทฺธสิริ) วัดโสมนัสวิหาร เป็นพระอุปัชฌาย์ ทรงมีพระนามฉายาว่า สิริวฑฺฒโน เมื่อทรงผนวชเป็นพระภิกษุแล้วได้เสด็จประทับที่วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามตามเดิม ได้ทรงเข้าแปลพระปริยัติธรรม ๒ ครั้ง ได้เป็นเปรียญ ๕ ประโยค

สมณศักดิ์และตำแหน่งหน้าที่ในการพระศาสนา

- พ.ศ. ๒๔๓๐ เมื่อทรงผนวชได้ ๘ พรรษา ได้รับพระราชทานโปรดตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระสถาพรพิริยพรต และได้ทรงเป็นกรรมการชุดแรกของมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖
- พ.ศ. ๒๔๓๘ ทรงได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่เสมอชั้นเทพ
- พ.ศ. ๒๔๔๒ ทรงได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่พระธรรมปาโมกข์ ในราชทินนามเดิม
- พ.ศ. ๒๔๔๔ เมื่อพระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร เจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม สิ้นพระชนม์ จึงทรงได้รับแต่งตั้งให้ทรงครองวัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามสืบต่อมานับเป็นเจ้าอาวาสพระองค์ที่ ๒
- พ.ศ. ๒๔๔๕ ทรงได้รับพระกรุณาโปรดสถาปนาเป็นพระราชาคณะเจ้าคณะรองที่พระพรหมมุนี เจ้าคณะรองในคณะกลาง ในราชทินนามเดิม พร้อมทั้งทรงสถาปนาพระอิสริยยศเป็น พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า
- พ.ศ. ๒๔๕๓ ทรงได้รับพระกรุณาโปรดสถาปนาพระอิสริยยศเป็น พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ ทรงดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะที่ สมเด็จพระพุฒาจารย์ เจ้าคณะใหญ่คณะกลาง

สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

หลังจากที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สิ้นพระชนม์ เมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ เป็นพระเจ้านวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ประธานาธิบดีแห่งสังฆมณฑลทั่วพระราชอาณาจักร เมื่อวันที่เสาร์ แรม ๒ ค่ำ เดือน ๘ ปีระกา ตรีศก จ.ศ. ๑๒๘๓ ตรงกับวันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ นับเป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ในรัชกาลที่ ๗ ทรงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเลื่อนพระอิสริยยศเป็น กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์

พระเกียรติคุณ

การจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ

พ.ศ. ๒๔๖๘ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดสร้างพระไตรปิฎก เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการชำระและจัดพิมพ์ขึ้นใหม่ เรียกว่า “พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ” โดยใช้พระไตรปิฎกฉบับพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จำนวน ๓๕ เล่ม เป็นต้นฉบับ พร้อมทั้งตรวจชำระและจัดพิมพ์เพิ่ม รวมเป็นพระไตรปิฎกที่จัดพิมพ์ขึ้นใหม่ จำนวน ๔๕ เล่มบริบูรณ์

ในการตรวจชำระและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกครั้งนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดให้กราบทูลอาราธนาพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราวุฒินันท์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงเป็นประธานในการตรวจชำระ พร้อมทั้งพระเถระผู้ชำนาญพระไตรปิฎกอีก ๘ รูป เป็นกรรมการตรวจชำระ ในการตรวจชำระและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐนี้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราวุฒินันท์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า นอกจากจะทรงเป็นประธานในการตรวจชำระแล้ว ยังได้ทรงตรวจชำระคัมภีร์อังคุตตรนิกาย แห่งพระสูตรตันตปิฎกตลอดพระคัมภีร์ด้วยพระองค์เอง รวมเป็นหนังสือ ๕ เล่มด้วย

พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ได้เริ่มดำเนินการตรวจชำระ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ และจัดพิมพ์เสร็จสมบูรณ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ เมื่อเสร็จสมบูรณ์แล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานกรรมสิทธิ์ในหนังสือพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐนี้ แก่มหาวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ในฐานะเป็นสำนักกลางแห่งการศึกษาพระปริยัติธรรม เพื่อประโยชน์แก่ความเจริญก้าวหน้าของการศึกษาทางพระพุทธศาสนาสืบไป

มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย

ขณะทรงดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมหามกุฏราชวิทยาลัยนั้น ได้ทรงโปรดให้จัดตั้งมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ขึ้น เพื่อนำดอกผลอันเกิดจากทรัพย์สินของมหามกุฏราชวิทยาลัย มาช่วยบำรุงอุดหนุนการศึกษาพระปริยัติธรรม และเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้กว้างขวางยิ่งขึ้น และทรงเป็นนายกรัฐมนตรีมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นพระองค์แรก

ด้านพระนิพนธ์

ทรงเป็นปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญพระองค์หนึ่งในกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงนิพนธ์หนังสือและตำราทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญไว้มาก เช่น พระคัมภีร์อภิธานปิฎก หรือพจนานุกรมภาษาบาลีแปลเป็นไทย มหานิบาตชาดก ตันบัญญัติ สามเณรสิกขา เป็นต้น ซึ่งพระนิพนธ์เหล่านี้ ยังได้ใช้เป็นคู่มือในการศึกษาภาษาบาลีและพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณร และบุคคลทั่วไปอย่างแพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้

พระอวสานกาล

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลริวิวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงประชวรด้วยพระโรคเส้นพระโลหิตในกระเพาะพระบังคลเบาพิการ (กระเพาะปัสสาวะ) ทำให้พระบังคลเบาเป็นโลหิตและสิ้นพระชนม์ เมื่อวันที่วันพุธ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๕ ปีฉลู นพศก จ.ศ. ๑๒๕๕ ตรงกับวันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ สิริพระชนมายุได้ ๗๘ พรรษา ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชเป็นเวลา ๑๖ ปี ๕ วัน